

УДК 1(091):167.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2024/10-8/11>

Павло СОБОЛЄВСЬКИЙ, канд. філос. наук, докторант

ORCID ID: 0009-0002-6894-7244

e-mail: pavlo.sobolevsky@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОКСФОРДСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ ПОВСЯКДЕННОЇ МОВИ

Вступ. Акцентовано, що згідно з поширеною упередженою думкою, особливо серед філософів континентальної традиції, філософія повсякденної мови (інколи Оксфордська філософія) з її акцентом на тому, що ми зазвичай говоримо та маємо на увазі, по суті виражає позитивістське ставлення. Герберт Маркузе (1898–1979), який відіграв важливу роль у поширенні цього погляду, інтерпретує звернення до буденності в працях цих філософів як суто ідеологічне: воно не усвідомлює сконструйованого характеру соціального світу та розглядає соціальне як сферу грубих фактів, де критичне мислення має зупинитися. Саме тому для розуміння сутності філософії повсякденної мови важливо визначення передумов виникнення цього стилю філософування та занурення до історичного контексту.

Методи. Застосовано метод історико-філософської реконструкції для уточнення умов формування та генези оксфордської філософії, загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, узагальнення для уточнення ключових ідей і концепцій, що мали вплив на формування методу оксфордської філософії, а також методи систематизації і порівняння.

Результати. Визначено історичні передумови формування оксфордської філософії, уточнено ключові ідеї і концепції, що мали вплив на формування методу філософії повсякденної мови, уточнено поняття філософії повсякденної мови та оксфордської філософії.

Висновки. Протягом десяти років після закінчення Другої світової війни Оксфордський університет став осередком надзвичайно плідної філософської діяльності. Це стало основою для виникнення нового та самобутнього філософського руху, відомого, як "філософія повсякденної мови" або "Оксфордська філософія". Однак говорити про абсолютну тотожність філософії повсякденної мови та оксфордської філософії не є абсолютно правильним, адже перша назва має стосунок до методології аналізу виразів природної мови у період після Другої світової війни. Оксфордська філософія має більш широкий історичний контекст та охоплює довоєнний період філософської активності в Оксфордському університеті. Оксфордську філософію пропонується розуміти радше як історико-філософський етап, результатом якого було формування філософії повсякденної мови.

Ключові слова: філософія повсякденної мови, оксфордська філософія, англо-американська філософія XX ст., аналітична філософія, природна мова.

Вступ

У 1936–1937 рр. в Оксфордському університеті було сформовано напрям філософування, який в подальшому дістав назву оксфордської філософії. Напрямок філософування було започатковано в дискусіях молодих учених, найстаршому з яких на той момент виповнилося 27 років. Цим філософом був Дж. Л. Остін, який протягом тривалого часу, аж до початку Другої світової війни, тримав лідерство у зустрічах і роботі цієї групи.

Вагомим і цінним матеріалом для аналізу витоків "оксфордської філософії" є робота "Особисті враження" (1981) британського соціального та політичного філософа литовського походження І. Берліна (Isaiah Berlin, 1909–1997). Оновлене видання цієї роботи вийшло друком у видавництві Пристанського університету (Princeton University Press) у 2014 р. До видання увійшли ранні есе І. Берліна, в яких він надав історичний портрет широкого кола видатних мислителів, політиків і письменників XX ст. Серед них Вінстон Черчилль, Франклін Д. Рузвельт, А. Ейнштейн, Дж. Л. Остін та Е. Вілсон. До оновленого видання також увійшли автобіографічні роздуми І. Берліна про єврейський Оксфорд та роки його навчання в цьому університеті.

Метою статті є дослідження історичних умов і теоретичного підґрунтя оксфордської філософії з метою визначення впливу, який цей напрям філософування мав на започаткування та розвиток філософії повсякденної мови.

Методи

Автором застосовано метод історико-філософської реконструкції для уточнення умов формування та генези оксфордської філософії, загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, узагальнення для уточнення ключових ідей і концепцій, що мали вплив на формування методу оксфордської філософії, а також методи систематизації й порівняння.

Результати

Восени 1933 року Дж. Л. Остін отримав запрошення долучитися до роботи в Коледжі всіх душ (*All Souls College*) Оксфордського університету. Відповідно до спогадів І. Берліна, Дж. Л. Остін ніколи не розглядав саме філософування як пріоритетний напрям розвитку своєї кар'єри. Однак зауважував, що філософія, у тому вигляді, в якому її викладали в університеті Оксфорду, пропонувала відміну систему підготовки для юнаків, розвиваючи в них хист до раціональності – на той час найвища ступінь схвальної оцінки для Дж. Л. Остіна.

За переконанням Дж. Л. Остіна, саме філософія породжує в людині критичне, а інколи – скептичне ставлення до дійсності, що є протипотуно до того, що він називав "бути недалекою людиною" (*being chuckle-headed*). Однак згодом він змінив своє ставлення. І. Берлін у спогадах зауважує: "Навіть філософія, як він її викладав, виявилася, на його думку, безпорадною проти традиційного благочестя та наївних вірувань деяких з його найобдарованіших учнів. Він скаржився, що, не підтримуючи їхні загальноприйнятні поглядів, усі його зусилля залишили більшість із них невиліковно поважними та нудно добродесними" (Berlin, 2014, p. 157).

І. Берлін пригадує Дж. Л. Остіна як науковця, що мав пристрасть до точної інформації та фактів, які піддавав ретельному аналізу. Філософ не терпів неточності, неясності та абстрактності. Для нього важливо було отримувати практичний результат своєї роботи. Саме тому в приватних розмовах він виказував бажання займатися інженерною справою чи архітектурною майстерністю, хоча більшість часу приділяв саме філософуванню.

Вагомий вплив на формування Дж. Л. Остіна як філософа мали Б. Рассел (1872–1970), Дж. Мур (1873–1958) та Г. Причард (1871–1947). І. Берлін зауважує: "Двома філософами, якими він найбільше захоплювався, були

Рассел і Причард. Перший – за його оригінальний геній, незалежність розуму та силу викладу. Другий – тому що він здавався [Остіну] найбільш суворим і найбільш дрібним мислителем того часу в Оксфорді". М. Густафсон та Р. Сорлі в роботі "Філософія Дж. Л. Остіна", яка вийшла друком у видавництві Оксфордського університету (2012), виказують схожу думку: "Імовірно, двома тодішніми мислителями, які мали найсильніший вплив на філософський розвиток Дж. Остіна, були Джордж Едвард Мур і Гарольд Артур Причард. Разом із Расселом Мур був провідною фігурою в Кембриджському повстанні проти ідеалістичної школи Томаса Гілла Гріна – школи, яку її опоненти часто називали "гегелівським" рухом, навіть якщо її члени відкидали це клеймо" (Gustafson, 2011, р. 8) Г. Причард продовжував боротьбу проти школи Т. Гріна, яку очолював його вчитель, лідер оксфордського "реалізму" Дж. К. Вілсон. Однак спільна боротьба оксфордських і кембриджських мислителів не була монолітною. Дж. К. Вілсон надзвичайно зневажливо ставився до роботи *Principia Mathematica* (Математичні принципи або Математичні основи), і вважав, що навіть послідовники Т. Гріна глибше розуміють логіко-філософські проблеми, ніж Б. Рассел. Тим не менш ставлення до Причарда серед колег із Кембриджу було позитивним.

Чарлі Данбар Брод (1887–1971) – британський філософ, що протягом більшої частини свого життя працював у Трінті-коледжі у Кембриджі, вважав Г. Причарда людиною величезних здібностей, яку він завжди розглядав як "оксфордського Дж. Мура", про що згадував у передмові збірки "Критичні есе з моральної філософії", що вийшла друком за редакцією Д. Чіні (Cheney, 1971, р. 14). Подібність, яку К. Д. Брод бачив між Дж. Муром і Г. Причардом полягала в їхньому філософському підході та методах, а не в спільних доктринах. У відповідь на критику їх робіт як спекулятивних, що звучала від Т. Гріна, філософи мали за мету розділити складні питання на окремі, чітко визначені, які можна було розглядати окремо, користуючись ясним, логічним стилем.

М. Густафсон і Р. Сорлі зауважували: "Дж. Мур і Г. Причард обидва мали на меті розбити громіздкі питання на чітко розмежовані питання, придатні для часткового розгляду, використовуючи чіткий стиль, який мав залишити філософію «на землі»" (Gustafson, 2011, р. 9).

Австралійський філософ Дж. Пассмор (1914–2004), який багато років працював професором філософії в Австралійському національному університеті в Канберрі, у 1957 р. опублікував працю під назвою "Сто років філософії". У розділі, який присвячено аналізу філософських поглядів Дж. Мура та Б. Рассела, Дж. Пассмор описував підхід до методології Дж. Мура як "ретельний філософський процес". Автор, зокрема, називав цей підхід "дрібним філософським процесом з його ретельним розрізненням питань" (Passmore, 1957 р. 210).

Дж. МакАдам в передмові до видання "Моральні статті (Британські моральні філософи)", що вийшла друком у видавництві Оксфордського університету (2002), зазначає: "Його [Г. Причарда] методи виділення невеликих, зрозумілих філософських проблем як точних питань і наповнення на розв'язках зрозумілою повсякденною англійською мовою вплинули на його оксфордських студентів" (MacAdam, 2002, р. 7). Цей опис є актуальним для філософських ідей Дж. Остіна.

Звичайно, існувала низка більш конкретних моментів, в яких Дж. Мур і Г. Причард також вплинули на нього. Здається, наприклад, що Дж. Остін почав розвивати свою концепцію перформативів у зв'язку з листуванням з Г. Причардом у 30-х роках (Warnock, 1989, р. 105).

Англійський філософ Дж. Ворнок (1923–1995) у збірці статей "Дж. Остін. Аргументи філософів", що вийшла у світ у видавництві Роутледж (1989), зазначив: "Сам Остін сказав, що погляди, викладені в лекціях, "сформувалися в 1939 році". Звичайно, він, мабуть, мав на увазі "почав формуватися", оскільки, очевидно, було б неправильно припустити, що його думки щодо цих тем були абсолютно статичними та незмінними протягом наступних двадцяти років. До 1939 р. він листувався з Х.А. Причардом про перспективи, і є всі підстави припускати, що його інтерес, так би мовити, виник з цього" (Warnock, 1989, 80).

Проте здається справедливим сказати, що найбільший вплив Дж. Мура та Г. Причарда на Дж. Остіна був пов'язаний з їхнім опором надмірному спрощенню та повному апіоризму. Надаючи перевагу повільним, фрагментарним дослідженням, а не нетерплячим узагальненням і розмірковуванням, їхні дослідження послужили для Дж. Остіна зразком того, чого можуть досягати ясність і раціональність у філософії (Warnock, 1969, р. 7).

У роботі "Дж. Л. Остін. Бібліографічний скетч", яку можна знайти у збірці "Симпозіум щодо Дж. Остіна", Дж. Ворнок продовжує: "Він вірив (як і Мур), що для досягнення прогресу потрібно поставити багато запитань, дослідити багато фактів, крок за кроком розгорнути багато аргументів і піддати їх вузькій критиці: питання слід розрізняти й розглядати строго одне за одним, і, не шкодуючи зусиль, щоб було цілком зрозуміло, яке запитання було поставлено та яку саме відповідь на нього було запропоновано" (Warnock, 1969, р. 52).

Коли Дж. Остін приїхав до Оксфорда як студент у 1929 р., старий конфлікт між послідовниками Т. Гріна та К. Вілсона все ще зберігав певну ворожнечу. Однак було цілком зрозуміло, що ті послідовники Т. Гріна, які ще викладали там, серед яких Х. Йоахім був найвидатнішим, протягом тривалого часу не могли залучити найбільш здібні молоді уми. Не те, щоб ті молодші люди також хотіли битися в реалістському окопі. Вони розглядали стару суперечку як безглузду війну, що тривала надто довго. Те, що їх об'єднувало, швидше за все, було загальним відчуттям бажання зробити щось корисне та кероване у філософії без передчасного прийняття будь-якого окремого "ізму". Це включало відчуття спорідненості з філософським темпераментом реалізму старої школи. І. Берлін, описуючи наступників К. Вілсона, зазначав, що перед будівництвом великої будівлі вони прагнули перевірити кожну цеглину, що також було характерно для молодших філософів. У цій атмосфері слова не формували строгої систему, але ставали чіткими, виразними, чесними й емпіричними. Це ставлення не стільки було методологією філософування, скільки спонтанною реакцією. Таке спільне ставлення викликало відчуття спільної мети серед учасників дискусій, які зібралися навколо Дж. Остіна у 1936–1937 рр. для щотижневих зустрічей.

Дискусії були плідними з кількох причин: обмежена кількість людей; учасники добре знали один одного; учасники розмовляли дуже вільно; виступи були абсолютно спонтанні – філософи знали: якщо вони підуть фальшивою стежкою, яка приведе до помилки, це не буде мати значення, оскільки вони можуть повернутися будь-коли протягом наступних тижнів.

Пізніше І. Берлін згадував: "Крім того, інтелектуальна свіжість і сила як Дж. Остіна, так і А. Аєра, були такими, що хоча вони перебували в стані майже безперервного зіткнення – А. Аєр як непереборна ракета, Остін як непорушна перешкода – у результаті виник не глухий кут, а найцікавіші, вільні та жваві дискусії про філософію, які я будь-коли знав" (Berlin, 2014, р. 175).

На відміну від Дж. Остіна, А. Аєра вже мав визначений погляд на філософію. Однак загалом молоді дослідники не мали чіткої програми чи методу. Проте вони почувалися інтелектуально живими й прогресивними, ламаючи старі категорії й виходячи за межі конвенцій.

"Одним із недоліків цих зустрічей є те, що, як мені здається, стосується оксфордської філософії загалом, принаймні в ті часи. Ми були надмірно егоцентричні. Єдиними людьми, яких ми хотіли переконати, були наші шановані колеги", – зауважив І. Берлін (Berlin, 2014, p. 175).

Лише після війни, коли послідовники Гріна та Кука Вільсона втратили актуальність, Дж. Остін знайшов власний голос у філософії. У 1946 р. він опублікував "Інші свідомості" (Other Minds, 1946), що можна вважати початком розвитку його персонального підходу до філософії, який став зрілим протягом наступних п'ятнадцяти років життя й отримав найбільш парадигмальне вираження у пізніших статтях, таких як "Якщо і можливо" (Ifs and Cans, 1956) та "Прохання про виправдання" (A Plea for Excuses, 1956), обидві опубліковані в 1956 р.

М. Густафсон і Р. Сорлі зазначали, що у дискусійній групі, що відбувалася під керівництвом Остіна, його перехід до філософської зрілості мав помітні наслідки. До війни, як згадує Стюарт Гемпшир, їхня увага була спрямована на слова з певною точністю, якої Причард і Мур дотримувались, проте після війни спостерігався зсув до нового, більш високого (чи, можливо, нижчого й повільнішого?) стандарту у погоні за лінгвістичною ясністю (Gustafson, 2011, p. 11).

І. Берлін так описує атмосферу зібрання: "Рух набрав обертів. Він вторгся на сторінки Mind і мав власний домашній щоденник в Analysis. Це було джерелом глибокого горя та справді відчаю для найвпливовіших серед старших оксфордських філософів – Причарда, Джозефа, Йоахіма. Реагували дуже по-різному. Йоахім, який був одним із останніх і найбільш скрупульозних і цивілізованих представників поміркованого континентального ідеалізму і жив у світі, населеному Арістотелем, Спінозою, Кантом, Гегелем і Бредлі, проігнорував цю хвилю як відхилення, тимчасовий спад до грубого варварства".

Отже, відносини між зрілим Дж. Остіном з одного боку, та Дж. Муром та Г. Причардом – з іншого, були досить складними. Для тих, хто не звик до механізмів інтелектуального впливу, може здатися парадоксом те, що на старшого за віком філософа сильно вплинув "старший нелінгвістичний філософ старого стилю". Проте слід пам'ятати, що Дж. Остін вважав Г. Причарда взірцем за його здатність розкривати недоліки, але він не погоджувався з його передумовами чи висновками.

Особливо важливо пам'ятати, що Дж. Остін захоплювався у роботах цих двох філософів не просто відмовою від систем Т. Гріна, Ф. Бредлі чи Дж. МакТаггарта, але бажанням не дозволяти будь-якій спрощеній або передчасно запропонованій схемі чи системі визначати наперед, як все має бути, чи які можливі погляди існують на певну тему. Однак Дж. Остін вважав, що їхні спроби були невдалими, проте виявилися корисними для розвитку його власного підходу. У підсумку він навчився від Дж. Мура та Причарда мистецтву філософської критики, розвинувши його до такого рівня, коли його можна було застосовувати проти власних учителів.

На цьому етапі важко уникнути постановки складного, але значущого питання: як методологія Дж. Остіна пов'язана не лише з певними вчителями, вплив яких можна достатньо точно прослідкувати, але й із західною філософією загалом.

Він вважав, що більшість філософів просто робили помилки та марнували час студентів. Інші, як Е. Флю, стверджують, що філософія Остіна "не була такою" (Flew, 1986), або як сказав Дж. О. Урмсон (Urmson, 1969), його центральне завдання – дослідження форм і понять звичайної мови, було характерним для багатьох філософів від Сократа до Г. Е. Мура. Проте важливо зауважити, що Дж. Остін, на відміну від своїх попередників, використовував ці ідеї з новим підходом, більш строгим і систематичним.

Річ у тому, що робота Дж. Остіна схильна до різних інтерпретацій. Здається, існує правильність у погляді Е. Флю та Дж. Урмсона на те, що Дж. Остін дійсно продовжував традицію попередніх філософів, але також і в погляді Флойда, що він робив щось значно відмінне. Хоча обидва підходи здаються несумісними, може існувати шлях, який об'єднує їх.

Якщо розглянути це з певного ракурсу, ситуація стає менш очевидною. Відчуття несумісності, схоже, базується на спрощеній уяві про те, як може функціонувати філософський вплив і критика. Через серйозне ставлення до традиційних філософських цінностей ясності та раціональності Дж. Остін зміг розвинути свої підходи, взявши за основу ці ідеали, але використовуючи їх для розв'язання проблем зсередини, приймаючи їх як вихідні точки.

Дж. Остін розглядав західну філософію у всій її різноманітності, від ідеалізму до логічного позитивізму, як спотворену догматичною та часто навіть непоміченою прихильністю до різних спрощених схем мислення. Згідно з С. Глендіннігом, Дж. Остін вважав, що такі схеми не мали на меті змусити всіх приймати одну певну позицію, але створити рамки для визначення широкого спектра можливих позицій. Ці рамки могли здатися єдиними, але вони створювали простір для серйозної дискусії.

Однак Дж. Остін зауважував, що ці схеми могли бути штучними, а їхня переконливість – обмеженою. Філософи, захоплені цими схемами, будуть спроможні надавати перевагу формальним аргументам, які виходять із таких систем, навіть якщо вони не мають справжньої суттєвості. Дж. Остіна турбує саме цей штучний характер, який перешкоджає їм бачити шляхи реального прогресу. Він намагається відокремити ідеали ясності та раціональності, які є центральними для західної філософії, від тенденції до передчасної схематизації.

Отже, Дж. Остіна можна розглядати як захисника ідеалів ясності та раціональності, викриваючи те, як ці ідеали можуть бути спотворені штучною схематизацією. Він намагається показати, що справжній прогрес можливий лише тоді, коли ми вільні від обмежень передчасної схематизації та готові досліджувати нові шляхи мислення.

На цьому етапі ми починаємо розуміти обґрунтування погляду Дж. Остіна на те, що філософія має виходити зі звичайної мови. Здається, він розумів, що переконливість, яку може надати рефлексія над звичайною мовою, не є штучною у сенсі, що зазначений вище. За Дж. Остіном, усталені лінгвістичні практики не просто створюють порожню гру філософської аргументації та контраргументації. Натомість, те, як звичайна мова вплетена в наші реальні життєві обставини та потреби – як вона еволюціонувала з цих обставин і формувалася ними – гарантує, що тут є щось суттєве, що ми можемо "справді розуміти та оперувати з цим" (Gustafson, 2011 p. 14). Він вважав, що протиставляючи такі органічно вироблені практики рамкам, на які посилаються філософи, можна виявити штучність і довільність останніх.

Дискусія і висновки

Ключові ідеї, які стали підґрунтям філософії повсякденної мови, почали формувати з 1936–1937 рр. у межах Оксфордського університету. Цей набір ідей і методологічних розробок дістав назви оксфордської філософії і пов'язаний із діяльністю дискусійного гуртка молодих учених, лідером якого був Дж. Остін. Головною проблемою дослідження оксфордської філософії є обмеженість першоджерел, що зумовлено тим, що ключові учасники дискусійного гуртка майже не залишили після себе матеріали зібрань, в яких було зафіксовано ключові ідеї. Таким чином важливим історико-філософським матеріалом стають спогади та есе безпосередніх учасників цих зібрань.

Започаткований під впливом Б. Рассела, Дж. Мура та Г. Причарда методологічний підхід Дж. Остіна, який передбачав першочергове звернення безпосередньо до природної мови для аналізу класичних філософських проблем, був підхоплений і розвинений П. Грайсом і Дж. Серлем. Лекційний курс П. Грайса "Логіка та спілкування" (1967) та "Мовленнєві акти" Дж. Серла (1969) значною мірою визначили подальший розвиток теорії мовленнєвих актів і прагматики в лінгвістиці та філософії мови, разом узявши більшу частину порядку денного, що був запропонований Дж. Остіном. Із надбанням Дж. Остіна також пов'язують започаткування та розвиток філософії повсякденної мови або концептуального аналізу.

Ураховуючи розбіжність історичних меж Оксфордської філософії та філософії повсякденної мови, адже до першої можна зарахувати період до Другої світової війни, під час якого молоді вчені здійснювали активні пошуки нового стилю філософування, пропонується розрізняти ці два, дуже близькі за значенням, поняття.

Pavlo SOBOLIEVSKYI, PhD, Doctoral Student
ORCID ID: 0009-0002-6894-7244
e-mail: pavlo.sobolevsky@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF OXFORD PHILOSOPHY AS A PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF THE ORDINARY LANGUAGE PHILOSOPHY

Background. According to a common prejudice, especially prevalent among philosophers in the continental tradition, the philosophy of everyday language (sometimes referred to as Oxford philosophy), with its focus on what we usually say and mean, fundamentally expresses a positivist attitude. Herbert Marcuse (1898-1979), who significantly contributed to the spread of this view, interprets the appeal to the concept analysis in these philosophers' writings as purely ideological: it fails to recognize the constructed nature of the social and views the social as a domain of brute facts where critical thinking should cease. Therefore, to grasp the essence of the ordinary language philosophy, it is crucial to identify the prerequisites for the emergence of this philosophical style and delve into its historical context.

Methods. In this article, the author employs the method of historical-philosophical reconstruction to clarify the conditions of the formation and genesis of Oxford philosophy. General scientific methods of cognition – such as analysis, synthesis, and generalization – are used to elucidate key ideas and concepts that influenced the development of Oxford philosophy's method. Additionally, methods of systematization and comparison are applied.

Results. The article identifies the historical prerequisites for the formation of Oxford philosophy, specifying the key ideas and concepts that impacted the development of the ordinary language philosophy. It clarifies the distinctions and interconnections between the concepts of the philosophy of everyday language and Oxford philosophy.

Conclusions. For ten years following the end of the Second World War, the University of Oxford became a hub of exceptionally productive philosophical activity. This period laid the groundwork for the emergence of a new and original philosophical movement known as the "Ordinary language philosophy" or "Oxford philosophy". However, equating the ordinary language philosophy entirely with Oxford philosophy is not accurate. The former term pertains specifically to the methodology of analyzing natural language expressions in the post-World War II era. In contrast, Oxford philosophy encompasses a broader historical context, including the pre-war period of philosophical activity at the University of Oxford. Thus, Oxford philosophy should be understood as a historical-philosophical stage that ultimately led to the formation of the philosophy of everyday language.

Keywords: Ordinary language philosophy, Oxford philosophy, Anglo-American philosophy of the 20th century, analytical philosophy, natural language

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Список використаних джерел

- Berlin, I. (2014). *Personal impressions: Updated Edition*. (H. Hardy, Ed.) Princeton University Press.
Cheney, D. (Ed.) (1971) *Broad's Critical Essays in Moral Philosophy*. George Allen and Unwin.
Flew, A. (1986). *Apologia pro Philosophia Mea*. In S. G. Shanker (Ed.), *Philosophy in Britain Today* (pp. 72–97). Croom Helm.
Gustafsson, M., & Serli, R. (2011). *The Philosophy of J. L. Austin*. Oxford University Press.
MacAdam, J. (2002). Editor's Introduction. In H. A. Prichard, *Moral Writings*. Oxford University Press.
Passmore, J. (1957). *A Hundred Years of Philosophy*. Duckworth.
Urmson, J. O. (1969). Austin's Philosophy. In K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin*. Humanities Press.
Warnock, G. J. (1969). John Langshaw Austin, a Biographical Sketch'. In K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin*. Humanities Press.
Warnock, G. J. (1989). *J. L. Austin*. Routledge.

References

- Berlin, I. (2014). *Personal impressions: Updated Edition*. (H. Hardy, Ed.) Princeton University Press.
Cheney, D. (Ed.) (1971) *Broad's Critical Essays in Moral Philosophy*. George Allen and Unwin.
Flew, A. (1986). *Apologia pro Philosophia Mea*. In S. G. Shanker (Ed.), *Philosophy in Britain Today* (pp. 72–97). Croom Helm.
Gustafsson, M., & Serli, R. (2011). *The Philosophy of J. L. Austin*. Oxford University Press.
MacAdam, J. (2002). Editor's Introduction. In H. A. Prichard, *Moral Writings*. Oxford University Press.
Passmore, J. (1957). *A Hundred Years of Philosophy*. Duckworth.
Urmson, J. O. (1969). Austin's Philosophy. In K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin*. Humanities Press.
Warnock, G. J. (1969). John Langshaw Austin, a Biographical Sketch'. In K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin*. Humanities Press.
Warnock, G. J. (1989). *J. L. Austin*. Routledge.

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.24
Прорецензовано / Revised: 24.05.24
Схвалено до друку / Accepted: 27.05.24